

BİR DÜŞÜNCE SİSTEMİ OLARAK ATATÜRKÇÜLÜK

* * *

KEMALİZM, AS A THOUGHT SYSTEM

Tolga BAŞAK*

“Büyük davamız, en medenî ve en müreffeh millet olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu, yalnız kurumlarında değil düşüncelerinde de temelli bir inkılap yapmış olan büyük Türk Milleti'nin dinamik idealidir. Bu ideali en kısa bir zamanda başarmak için, fikir ve hareketi beraber yürütmek mecburiyetindeyiz...”

Mustafa Kemal ATATÜRK'

Osmanlı Devleti'nin bünyesini yenilemek zorunda hissettiği ve bunun için de “batılılaşmayı” bir kurtuluş yolu olarak gördüğü Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde, sorunlara yaklaşımlar, genelde “ıslahât” denilen düzeltme programları ötesine geçemedi. Sonuç olarak, Osmanlı Devleti, bu süreç içerisinde umduğunu bulamamakla beraber bir takım yeni sorunlarla karşı karşıya kaldı.² Hatalı kavrama ve uygulamalarla Osmanlı Devleti'nin çöküş sürecini hızlandıran batıcılık, Atatürk'ün modernite projeleri ekseninde yeni bir toplum yaratılmasına nasıl yol açtı? Buradaki temel farkın “Batı tarafından denetlenen bir toplum” durumuna düşmekle, “Batı tipi bir toplum” durumuna dönüşmek arasında olduğu söylenebilir.³

XX. Yüzyıl başlarına gelindiğinde, I.Dünya Savaşı ve savaş sonunda imzalanan Mondros Mütarekesi ile karşılaşan Osmanlı Devleti, kendini ayakta tutan bütün güçlerden fiili olarak vazgeçmek zorunda kaldı. Osmanlı'nın bu duruma gelmesindeki en önemli etken, dogmatik bir takım düşüncelerle kendi kabuğu içine kapanması idi. Avrupa'da XVIII. yüzyıl ile beraber başlayan, başta zihniyet değişikliği olmak üzere çağın gerekleri olan bir takım değişikliklere ayak uydurulamadı.⁴

* Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Araştırma Görevlisi

¹ Büyük Millet Meclisi Açılış Nutku, (1 Kasım 1937); *Atatürk'ün Söylen ve Demeçleri, I*, Ankara, 1997, s.419.

² İmparatorluğun çöküş sorununa çözüm getirmek amacıyla bir “kurtuluş reçetesi” niteliğiyle ortaya çıkan Batılılaşmanın çöküşü hızlandırdığı söylenebilir. Bununla beraber batılılaşma çabalarının genel anlamda iki olumlu etkisinden bahsedilebilir. Birinci olarak; yenilikçi düşüncelerin birikimini oluşturmuş, ikinci olarak da; yenilikçi bir kadro yetiştirilmesinde etkin bir rol oynamıştır. (Fırat Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul, 2002, s. 69.)

³ Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, s.72.

⁴ Bu süreç hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara, 1996, s.20-42.

1919-1923 yılları arasındaki Milli Mücadele döneminde ise, başta “Milli Hakimiyet” ve “Tam Bağımsızlık” olmak üzere, Mustafa Kemal önderliğinde Türk Milleti için köklü değişiklikler öngören bir takım düşünceler ön plana çıkarılarak, bunlar çağdaşlaşma ve batı uygarlığına giden yolda birer temel taşı olarak kullanıldı. Türk Milli Mücadelesi sömürgeye karşı verilerle, geri kalmışlıktan kurtulup, çağdaşlaşmaya yönelmeyi hedef tutan bir mücadeleye, sahne oldu.⁵ 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Mustafa Kemal, yalnızca bir devlet kurucusu değil, kurduğu devleti Türk Milleti’ni tarihi ve sosyal şartlarının gerekli kıldığı geliştirici sağlam temellere oturtmayı da ön planda tutmuş olan bir inkılâpçı ve aynı zamanda bir fikir adamı idi.

Türk Milleti’ni yok olmaktan kurtaran Atatürk, bu başarısı ile yctünmeyerek, milletin bir daha aynı akıbete uğramamasının ancak gelişen dünyanın temposuna ayak uydurmakla mümkün olacağını idrak edip, askeri zaferlerinden çok daha zor bir işe girişti ve bu görevini bütün dünyayı hayrette bırakan bir zaferle sona erdirdi.⁶

I-ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ NEDİR?

“Türk Milleti’nin bugün ve gelecekte tam bağımsızlığa, huzur ve refaha sahip olması, devletin millet egemenliği esasına dayandırılması, aklın ve ilmin rehberliğinde Türk kültürünün çağdaş uygarlık düzeyine çıkarılması amacı ile yine temel esasları Atatürk tarafından belirtilen devlet hayatına, fikir hayatına ve ekonomik hayata, toplumun temel müesseselerine ilişkin gerçekçi fikir ve ilkelere “Atatürkçülük” denir.”⁷

Atatürkçülük, Cumhuriyet Türkiye’sinde, Osmanlı İmparatorluğu’ndan kalma bazı temel, yapısal unsurları değiştirip onların yerine dünya uygarlığına gidişte ilk adım sayılan Batı uygarlığından esinlenmiş bir topluluğu kurmak amacına yönelik görüştür.⁸ Milliyetçilik, milli bağımsızlık, Bau tipi bir toplum yapısına olan inanç ve emperyalizme karşı oluş hep birlikte, kozmopolit ve feodal bir imparatorluktan çağdaş, milli bir devlete geçişin kuramsal çerçevesini oluşturan ve “Atatürkçülük” denilen bir birikimin ortaya çıkmasını sağlamıştır.⁹ Cumhuriyetin ilânından sonra Türk Milleti’nin karakterine uygun yeni bir hayat tarzının oluşturulması fikrinin altyapısında yatan ve günümüz Türkiye’sinin de varlığını borçlu olduğu düşünce sistemi: “Atatürkçü Düşünce Sistemi” dir.¹⁰

Türk Mücadelesi başarıya ulaşırken birtakım temel ilkelere dayandırılmıştır. Devlet hayatını her yönüyle kapsayan bu temel ilkeler, “Kemalizm” veya “Atatürkçülük” adı ile anılmaktadır. Bugün, bu deyimler “Atatürkçü Düşünce” ve/veya “Atatürkçü Düşünce Sistemi” olarak ifade edilmektedir.¹¹ Atatürkçülük, deyim olarak özellikle Atatürk’ten sonra ve Türkçe yayınlarda kullanılmıştır. Yabancı kaynaklarda ise, “Kemalizm” sözcüğüne daha fazla yer verildiği görülmektedir. “Kemalizm” teriminin, Mustafa Kemal’in “Atatürk” soyadını almadan önceki dönemi içermesi bağlamında ele alınarak kullanıldığını varsayarsak

⁵ Suna Kili, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul, 1982³, s.182.

⁶ Mustafa Baydar, *Atatürk Deyor ki, Atatürk’ün Direktifleri, Düşünceleri ve Kısaca Hayatı*, İstanbul, 1966, s.4.

⁷ *Atatürkçülük, III*, Genel Kurmay Yay., Ankara, 1998, s.7.

⁸ Şcrif Mardin, “Atatürkçülüğün Kökenleri”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, I*, İstanbul, 1983, s.86.

⁹ Kongar, 21. *Yüzyılda Türkiye*, s.74.

¹⁰ Reşat Kaynar-Necdet Sakaoglu, *Atatürk Düşüncesi*, İstanbul, 1996, s.13; Mustafa Baydar, *Atatürk ve Devrimlerimiz*, İstanbul, 1973, s.321.

¹¹ Hamza Eroğlu, *Atatürk, Hayatı ve Üstün Kişiliği*, Ankara, 1997, s.187.

uygun bir seçim yapıldığı düşünülebilir. Nitekim, Atatürk'ün sağlığında bu terimin sıkça kullanıldığı gözden kaçmamaktadır. Bununla beraber günümüze doğru gelindikçe "Atatürkçülük" teriminin daha yaygınlık kazandığı, hatta devletin resmi yayınlarında bile yer aldığı görülmektedir.¹²

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun, varlığının ve devamlılığının fikir ve hareket kaynağını Atatürkçü Düşünce'den almaktadır. Atatürkçü Düşünce, 1982 Anayasası'nın 134.Maddesi'nde yer alan "Anayasal" bir kavramdır.¹³ Anayasanın kabulünden sonrada bazı kanunlarda aynen geçmiştir.¹⁴

Atatürk, Türk İnkılâbı'nın baş mimarı ve yapıcisidir. Türk İnkılâbı, bir fikir ve ideal olarak doğmuş, eski düzenle ilgisini kesmiş, Milli bağımsızlık mücadelesi ile düşmanı yurttan atarak asıl amaca giden yolda büyük bir gelişme kaydetmiştir. Türk tarihinin derinliklerinden millet bilincinin sezilmesiyle hız alan Türk İnkılâbı, batıcılığı millileştirdikten sonra, millet gerçeğinin ihtiyaçlarına cevap vererek, yeni kurulan devletin siyasi hayatını yönetmiştir.¹⁵

Atatürk'ün, Türk Milleti için özellikle yapmak istediği şey, bir düşünce ve anlayış değişikliğidir. Bu değişiklik, hukuksal, sosyal ve kültürel inkılâplarla beslenmelidir. *"İnsanlar ve insan toplulukları her şeyden önce doğru bir düşünceye sahip olmalıdırlar. Zihniyeti zayıf, çürük ve sapık olan bir topluluğun bütün çalışmaları boşa gider."* sözüyle Atatürk, yapılması gereken işlerin temelinde düşüncede doğruluk oluşturmak olduğunu vurgulamıştır.¹⁶

Atatürk'ün düşünce sistemi, görüşleri, kararlılığı, vatan ve millet sevgisi, dürüstlüğü, ahlakı ve kültürü bugün dahi sorunlarımızın çözümünde bize yol gösterecek temel bir ışık niteliğindedir.¹⁷ Fikir ve düşüncelerimizin özünü oluşturan Atatürkçü Düşünce Sistemi, her türlü dogmatik ve skolastik unsurlardan sıyrılmış akılcı bir dünya görüşüdür. Ülke gerçeklerinden kaynaklanan, sorunlar karşısında aklın ve ilmin önderliğini kabul eden bu çağdaş görüş, yalnız iyiye ve doğruya yönelmiş ve yönelecek olan bir güçtür.Yine bu düşünce sisteminde çağdaş uygarlık düzeyine erişme, Türk milletine hedef olarak gösterilmiştir. Atatürkçü Düşünce ile Türk milletine asırlardır unutulmuş gelen milli benliği kazandırılmıştır.¹⁸

Atatürkçü Düşünce Sistemi'ni iyi anlayabilmek için Atatürk'ün dünya görüşünün temelinc inmek gerekir. Bu görüşün temelinde, kendisinin "Muasır Medeniyet " dediği batı medeniyeti fikri yatmaktadır. Atatürk, 1923 tarihli bir beyanatında bu görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:¹⁹ *"Türklerin asırlardan beri takip ettiği hareket devamlı bir istikamet muhafaza etti*

¹² Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.195.

¹³ Suna Kili-Şeref Gözübüyük, *Türk Anayasa Metinleri, (Sened-i İttifak'tan Günümüze)*, İstanbul, 2000², s.311.

¹⁴ 1982 Anayasası'na göre "Atatürkçülük", "Kemalizm" gibi bazı kavramlar yerine "Atatürkçü Düşünce" ve "Atatürk İlke ve İnkılâpları" getirilmiştir. Anayasa kurallarının özellikleri ve bağlayıcı nitelikleri dikkate alındığı takdirde, 1982 Anayasası'nın kabulünden itibaren yalnızca "Atatürkçü Düşünce" kavramının kullanılması gerekir. (Ertuğrul Zekai Ökte, "Atatürkçü Düşünce'de Türkiye Cumhuriyeti'nin Nitelikleri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı:1, (Mart-1985), s.19 ,Dip.1.)

¹⁵ Eroğlu, *Atatürk*, s.187.

¹⁶ Kaynar, Sakaoğlu, *Atatürk Düşüncesi*, s.13.

¹⁷ İhsan Pekel, *Atatürk'ü Anlamak ve Anmak*, Akara, 1998 , s.1.

¹⁸ Utkan Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, Ankara, 1999 ,s.IV.

¹⁹ İsmet Giritli, *Kemalist Devrim ve İdeolojisi*, Ankara, 1974, s.29

..Biz daima Şarktan Garba doğru yürüdüük...Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bütün mesaimiz Türkiye’de asri, binaenaleyh garbî bir hükümet vücûda getirmektir. Medeniyete girmeyi arzû edipte, garba yönelmemiş olan millet hangisidir?..”

Yine Mustafa Kemal Atatürk’ün TBMM’nde 1 Kasım 1937 tarihinde yapmış olduğu bir konuşmasındaki şu sözleri onun hayat görüşü ve felsefesinin temelindeki mantığı açıklar mahiyettedir;²⁰ *“...Biz ilhamlarımızı gökten ve gapten değil, doğrudan doğruya hayattan almış bulunuyoruz.”*

Bütün bu açıklamalarla beraber Atatürkçü Düşünce Sistemi’ni açıklamada çeşitli tanımlamalar da yapılmıştır;

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, Türkiye’nin gerçeklerinden doğmuş ve sistemi bütünlüğü kazannmış düşüncelerdir. Bir yandan Kurtuluş Savaşı’nı içine almakta, öte yandan yapılan bir dizî toplumsal değişiklikleri kapsamaktadır. Bu yapıyla hiç bir kurtuluş ve özgürlük hareketinin başaramadığı biçimde mutlu ve başarılı bir var olma felsefesidir.”²¹

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmayı ve batılaşmayı temsil eden hürriyet ve demokrasi anlayışı içerisindeki hür düşüncedir.”²²

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, Türk Milleti için varlığını korumak, geliştirmek ve devam ettirmesi için sonsuz bir kaynak, ulaşılması gereken bir hedef ve bir düşünce tarzıdır. Atatürkçü Düşünce’nin meydana getirdiği kültür çevresi milletin bağımsızlığı için gerekli olan bütünlük ve medeniyet ortamıdır.”²³

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, akıl ve gönül özgürlükleri yoluyla Türk Milleti’ni Batı uygar toplumları arasına katma savaşıdır.”²⁴

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, Osmanlı Devleti’nin yarı sömürgeleşmesine, Yeni Türkiye Cumhuriyeti’nin Bolşevizm, Nazizm ve Faşizm gibi Batının tutarsız ideolojilerine karşı Türk Milleti’nin tarihi direnç noktalarının yoğunlaşmasıdır.”²⁵

“Atatürkçü Düşünce Sistemi, Milli bir çerçeve içerisinde gelişen bağımsızlığımızı, Millet egemenliğini, demokrasiyi, çağdaşlaşmayı ve kalkınmayı besleyen Türk milletine özgü müspet düşüncelerdir.”²⁶

II-BİR İDEOLOJİ Mİ?

Atatürkçü Düşünce Sistemi’nin temel nitelikleri konusuna geçmeden önce bu sistemin neyi ifade ettiğine ve bir ideoloji olup olmadığı konusuna bakmamız gerekir.

İdeoloji kavramı bakış açılarına göre tanımlanabilen bir kavramdır. İdeoloji, bütün toplum yapısını ve işleyişini bünyesine alan ve belli bir insanın doğası anlayışına dayalı

²⁰ ASD, I, s.423.

²¹ Tattık Zafer Tunaya, *Devrim Hareketleri İçinde Atatürk ve Atatürkçülük*, İstanbul, 1994, s.7.

²² Hüseyin Oğuz, “Atatürkçü İdeoloji’nin Biçimlenmesi”, *Atatürk Haftası Armağanı*, (Ankara, 1998), s.83.

²³ Tahir Tamer Kumkale, “Atatürkçü Düşünce Sistemi’nin Türk Milletine ve Tüm İnsanlığa Mal Edilebilmesi İçin Üzerinde Durulması Gereken Temel Mesaslar”, *Atatürk Haftası Armağanı*, (Ankara, 1996), s.82.

²⁴ Falih Rıfkı Atay, *Atatürkçülük Nedir?*, İstanbul, 1980, s.45.

²⁵ Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.198.

²⁶ Kaynar, Sakaoğlu, *Atatürk Düşüncesi*, s.15.

olarak belli bir siyasetle pratik bir eylem programını içeren düşünce ve inanç sistemidir.²⁷ İdeolojinin böyle bir tanımı yapılmakla beraber, bu kavram hemen hemen her dönemde kendisine bir çok anlam yüklenbilen bir özelliğe sahip olmuştur. Atatürkçülük ve Atatürkçü Düşünce Sistemi üzerine yapılan çalışmalarda da aynı yaklaşımların izlerini görmek mümkündür.²⁸

İdeoloji kavramını uyum içindeki düşünceler sistemi olarak ele alan Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Atatürkçülüğün bu anlamda katı dogmalara dayanmayan, Türk Milleti'nin ihtiyaç ve geleneklerinden çıkmış milli bir ideoloji olduğunu belirtirken,²⁹ Prof. Dr. İsmet Giritli, ideolojilerin; “dogmatik-totaliter” ve “pragmatik-demokratik” ideolojiler olarak ikiye ayırdıklarını belirterek, Kemalizm'in, Türk toplumunun sorunlarının çözümünde kullanılacak ve geleceğe yönelik sürekli bir dinamizm olduğunu ayrıca ulusal egemenlik, milliyetçilik, laiklik ve pragmatik akılcılık gibi ilkelere sahip bulunan bir “ulusal modernleşme” ile “çağdaşlaşma” ideolojisi olduğunu ifade eder.³⁰ Kemalizm'in başarılı bir uygulamaya dayanan pragmatik bir ideoloji niteliği taşıdığını ifade eden Emre Kongar ise, Atatürk döneminin ortalarına doğru tüm Kemalist eylemin devrimleri kapsayan bir biçimde “Kemalizm” ya da “Atatürkçülük” adı altında bir ideoloji olarak biçimlendiğini belirtir.³¹

Kimilerinin Atatürkçülüğe “tutucu” bir ideoloji olarak baktıklarına değinen Toktamış Ateş, içinde olduğu ortam göz önüne alındığında, özellikle Türkiye örneğinde Atatürkçülüğün “devrimci-ilerici” bir ideoloji olduğunun anlaşılacağı üzerinde durur. Kişinin, “kafasında sistemleşmiş olan bir dünya görüşü” Ateş'in bu noktada ideolojiye yüklediği anlamdır. Ateş'e göre; Atatürkçülük kesinlikle ileriye açık bir ideolojidir. Tutuculuk ve statükoculuk Atatürkçülükte bulunmaz. Atatürk'ün görüş ve düşünceleri nesilden nesile aktarılabilecek bir kalıp değil, yönlendirici bir dünya görüşü ve dünya şartlarının dinamik bir yorumudur.³²

Görüldüğü gibi, bazı araştırmacıların değerlendirmelerine göre verilmeye çalışılan Atatürkçü Düşünce sistemi hakkındaki görüşler, araştırmacıların ideolojiye yükledikleri anlama göre değişmektedir. Bu duruma göre Atatürkçü Düşünce Sistemi, belirli bir tanımı yapılamayan ve kişilere göre subjektiflik gösteren “ideoloji” den ziyade, gerçeklerin ancak akıl yolu ile kavranabileceğine inanan, dolayısıyla akıl ve bilimi rehber olarak kabul eden

²⁷ *Genel Kültür Ansiklopedisi*, V, “ideoloji”, İstanbul, 1987, s.874. İdeoloji kavramı ve bu kavrama yüklenen anlamlar ile tarihi gelişim süreci için Bkz. Şerif Mardin, *İdeolojiler*, Ankara, 1982; Vural F. Savaş, “Atatürkçü İdeoloji ve Çağdaş İdeolojiler”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IV/11, (Mart-1988), s.309-334.

²⁸ Ayten Sezer, “Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin Akılcı ve Bilimsel Niteliği ve Totaliter İdeolojiler”, *Atatürk Haftası Armağanı*, (Ankara,1999), s.25.

²⁹ Ahmet Mumcu, “Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde Milli Birliğin Yeri”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, III/8, (Mart,1987), s.372.

³⁰ İsmet Giritli, “Modernleşme İdeolojisi Olarak Atatürkçülük”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, IV/11, (Mart-1988), s.287-297; İsmet Giritli, *Kemalist Devrim ve İdeolojisi*, İstanbul, 1974, s.65; İsmet Giritli, “Kemalizm İdeolojisi”, *Atatürk Yolu*, (Ankara,1995), s.281; İsmet Giritli “Atatürkçülük İdeolojisi”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi* I/1, (Kasım,1984), s.102; İsmet Giritli, “Atatürkçülük İdeolojisi'nin Dogmatik İdeolojilere Üstünlüğü”, *Atatürkçü Düşünce El Kitabı*, (Ankara, 1995), s.1-13; İsmet Giritli, *Atatürkçülük*, İstanbul, 1983, s.22.

³¹ Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, s.109.

³² Toktamış Ateş, “Atatürkçülük Bir İdeoloji midir?”, *CDTA*, I, İstanbul, 1983, s.91,93.

pragmatik ve bilimsel bir düşünce sistemi olarak kabul edilebilir.³³ Bu doğrultuda Prof. Dr. Hüseyin Nail Kübalı'nın yorumu konuyu aydınlatacak niteliktedir:

"...Atatürkçülük üzerinde iyi düşünmemiz onu daha iyi değerlendirmemiz şarttır. Bu değerlendirmenin doğru olabilmesi için yapılması gerekli ilk iş Atatürk'ün düşünce ve sistemine doğru teşhis koymaktır. Aydınlarımızdan kimi Atatürk'ün düşünce sistemine doktrin, kimi ise ideoloji adını takmaktadır. Halbuki Atatürk'ün düşünce sistemi doktrin değildir. Bir ideoloji hiç değildir. Doktrinler bilimsel fakat kategorik bir karakter gösterir. Çağımızda en tipik örneğini faşizmin ve komünizmin verdiği ideolojiler ise ütopye ve hatta mistik karakter taşırlar. Atatürk'ün düşünce sistemi ise açık ve kavrayıcı niteliği ile bir dünya görüşüdür. Rönesans'ın, Reformasyon'un ve 1789 Fransız İhtilali'nin insanlık, akılcı ve lâik düşünce geleceğine sahip ve Batı uygarlığına bağlı, basta adamı için sunulan Pan-İslâmizmi, Pan-Turanizm gibi reçeteleri reddeden, kişisel müzacı yönünden mutlaka hürriyetçi ve bağımsız olan kafı yapısı bakımından ilimci, gerçekçi ve hoşgörücü olan Atatürk'ün bir ideolog ve bir ideogrası yanlısı olması imkânsızdır...Atatürkçülük realist, pragmatik, pozitivist bir düşünce sistemidir...Atatürk'ün düşünce sistemi, bu nitelikleri ile bir ideoloji değil, hakikat tekelini reddeden tartışma ve tenkidle açık olan kavrayıcı açık ve esnek bir düşünce sistemidir, bir dünya görüşüdür. Akıldan ve ilimden kuvvet alan bir dinamizmdir."³⁴

Atatürkçü Düşünce, kesin ve katı kurallara dayanan bir düşünce sistemi veya siyasi bir sistem olarak ortaya çıkmamıştı. Olağanüstü şartlar altında Türk Milleti'nin karşı karşıya kaldığı sorunların acil olarak çözüme kavuşturulma çabaları doğal olarak değişken ve esnek bir düşünsel yapılanmayı zaruri hale getirmişti. Önemli olan emperyalizmin baskısından kurtularak, siyasal yapılanmayı özgür temellere oturtmaktı. O dönemde Mustafa Kemal, şüphesiz dünyadaki bütün sistemler ve ideolojiler içerisinde bazı esinlenmelerde bulunmuştu. Onun düşünce sisteminin temelindeki ana motifler; tam bağımsızlık ve milli egemenlik idi. Bütün bu koşullarda Mustafa Kemal'i ya da Onun düşünce sistemini etkileyen tek ve belli bir ideolojiden veya siyasi bir akımdan bahsetmek gerçeğe uygun değildir.³⁵

Özetle, Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin temel unsurlarından olan akılcılık ve bilimsellik yönü onu dogmatik ve totaliter ideolojilerden ayırır. Atatürkçü Düşünceyi diğer ideolojilerden ayıran başka bir yönü; Atatürk'ün katı-doktriner bir tutum izlememesi, devamlı olarak mantalitenin temeline akıl ve bilimi oturtmuş olmasıdır. Bundan dolayı Atatürkçü Düşünce Sistemi, soyut bir kavram olan ideolojinin katı, donmuş ve değişmez tutumu ile bağdaşmaz. Nitekim, faşizm, nasyonal sosyalizm ve komünizm gibi totaliter ideolojilerin benimsenmemesi de bu yargıyı doğrular mahiyettedir.³⁶ Totaliter ideolojilerde hakim olan insanlığa zorla bir takım düşünceleri empoze etme durumu Atatürkçü Düşünce Sistemi içerisinde olmamış, milletin bağımsızlık ve kalkınma davası bu düşüncenin üzerinde yükseldiği ana değerler olmuştur.³⁷

³³ Sezer, "Atatürkçü Düşünce...", *AHA*, s.26; Mardin, "Atatürkçülüğün Kökenleri", *CDT/1, 1*, İstanbul, 1983, s.86. Atatürkçü Düşünce sistemi, bir anda yok edilme imkânı bulunmayan eski düzene bir tepki olarak doğduğu için, devrimcilik ilkesi onun kaçınılmaz bir niteliği olarak yenilikçilik özelliğini vurgulamıştır. Bu sistemin bir doktrin olarak geliştirilmek isteklerine karşı çıkan Atatürk, sürekli değişme içerisinde olan bir hareketin kalıplaştırılmasının gerilemeye yol açacağını savunmuştur. (Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, s.122)

³⁴ Girtili, *Atatürkçülük*, s.48,49.

³⁵ Anıl Çeçen, *Kemalizm*, İstanbul, 1998, s.21,22.

³⁶ Sezer, "Atatürkçü Düşünce...", *AHA*, s.34,35.

³⁷ Şeref Aykur, *Kemalizm*, İstanbul, 1936, s.3.

Hitler, Mussolini ve Stalin gibi çağının totaliter diktatörlerinden hiçbir zaman övgüyle bahsetmeyen Atatürk, devamlı olarak demokrasiyi ön planda tutmuş ve bu sistemin yerleşmesi için gayrette bulunmuştur.³⁸

M. Kemal Atatürk, 1922 tarihinde verdiği bir beyanatta yeni devletin hükümet şekli hakkında da şunları söylemiştir:³⁹ “Şurasını unutmamalı ki; bu tarz-ı idare bir Bolşevik sistemi değildir. Çünkü biz ne Bolşeviziz, ne de Komünist; ne biri, ne diğeri olamayız. Çünkü biz milliyetperver ve dinimize hürmetkârlız. Hülâsa bizim şekl-i hükümetimiz tam bir demokratik hükümettir...”

III- ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİ'NİN FİKİR KAYNAKLARI

Atatürkçü Düşünce'yi sağlıklı değerlendirebilmek ve tarihsel akış içerisinde yerine oturtabilmek için bu düşüncenin dayanakları olan gerçeklerin göz önüne getirilmesinde yarar vardır. Bu çerçevede konuya bakıldığında, Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküş yıllarında gelişmeye başlayan Atatürkçü Düşünce'nin Türk aydınlanması ile örtüştüğü görülür. Yine bu düşüncenin, bir heyecan silsilesi olmaktan çok, millet egemenliğine, bağımsızlık duygusuna, hümanizm, barışa ve demokrasi ve çağdaşlık istemine dayanan bir anlayış olduğu söylenebilir. Özgür ve lâik bir çizgiyle çağın akışına ayak uydurularak Doğu'ya eğilimli bir ümmet toplumundan, Batı'ya yönelik bir millet yaratma başarısı Atatürkçü Düşünce Sistemi içerisinde yoğrularak gerçekleştirilmiştir.⁴⁰

XVIII.yy.'la beraber Batı, ilim ve teknik alanındaki gelişmelerle önemli ölçüde kendisini hissettirmeye başlarken, Osmanlı'nın şaşâli dönemlerinden kalma mağrur tavrıyla bütün bu gelişmelere karşı kayıtsız kaldığı ve her alanda olduğu gibi eğitim ve öğretim alanında da bir gerileme dönemine girdiği bilinmektedir.⁴¹ Bu dönemde, Osmanlı Devleti'nde gidişatı düzeltme yönünde birtakım ıslahât hareketlerine girildiği görülür. Batılılaşma hareketi olarak da bilinen bu yenilikler, başta askeri saha olmak üzere diğer sahalarda da kendini göstermiştir. Batı ile olan ilişkilerin tekrar gözden geçirildiği bu dönemde, Batı'nın bilim ve tekniğine ulaşmak amacıyla imparatorluk bünyesinde bazı modern okullar açılmaya başlanmış ve Avrupa'ya öğrenci gönderilmiştir.⁴²

İmparatorluk bünyesindeki eski eğitim kurumlarının yanında açılan bu modern okullarda yetişen yeni nesil, Batı'daki gelişmelere daha ilımlı bakarak, oradaki bilimsel zihniyet ve faaliyetlerden etkilenmiştir. İşte bu dönemde, pozitif bilimler yanında, XIX.yy.'la beraber bir gelişim trendi yakalayan sosyal bilimlerle ilgili fikir ve görüşlerin de

³⁸ Falih Rıfki Atay, *Çankaya*, İstanbul, 1980, s.521,522. Demokrasi ve hukuk devleti anlayışına düşünce sistemi içerisinde büyük önem veren M.Kemal'in bu konudaki hassasiyeti kendisini daha Erzurum Kongresi günlerinde göstermişti. M. Kemal, kongre günleri esnasında Erzurum'a yeni tayin edildiğini öğrendiği Vali Reşit Paşa hakkında istihbarat toplamaya çalışırken, kongreye Rize Delegeesi olarak katılan Hoca Mehmet Necati, "Paşam, ne dert ediyorsunuz" diyerek, "Trabzon'a çıkar Zigana'da tınızlarız, Zigana'ya geçerse Kop'la isabına bakartız" şeklinde bir yaklaşımda bulunmuştu. Bu sözlere çok kızan M. Kemal, "Hoca, hoca" diyerek; "Biz burada modern bir devlet kurmak istiyoruz. Bizim kuracağımız devlet nizamında hükümsüz ceza vermek hiç kimse için haklı değil. Biz ne komitacı gibi zehir içerisinde, ne de eşkıya gibi dağ başında nutundaş öldüreceğiz. Biz hukuk devleti kuracağız" şeklinde bir tavır sergilemişti.(Cevat Dursunoğlu, "Erzurum Kongresi Srasında Atatürk'ün Düşünceleri", *Belleken*, XXXII/105-108, (1969), S.632-640.)

³⁹ *ASD*, III, s.72.

⁴⁰ Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.20.

⁴¹ Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz.A. Adnan Adıvar, *Osmanlı Türkleri'nde İlim*, İstanbul, 1982, s.15,16.

⁴² Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, s.180-183.

Osmanlı bünyesine girdiği görülür. Özellikle “pozitivizm” ve “materyalizm” fikirlerinin bu yüzyılın sonlarında Osmanlı aydınları üzerinde büyük etkiler yaptığı bilinmektedir.⁴³

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu bocalama yıllarında, devletin kurtarılması yolunda Genç Osmanlılar ve Jön Türkler olarak adlandırılan gruplar tarafından değişik kurtuluş yollarına başvurulduğu bu dönemde dünyaya gelen M. Kemal de, diğer genç nesil gibi gerek aldığı modern eğitim sayesinde, gerekse araştırmaya meyilli kişisel çalışma ve gayretleri sonucunda, Batı'nın bilimsel zihniyetini yakından tanımış ve fikirlerinde tenkitçi bir yaklaşım ile bir senteze vararak Türkiye'de gerçek akılcılık ve bilim çağının temellerini atmıştır.⁴⁴ Atatürk'ü, fetva anlayışından akılcı ve bilimsel düşünceye götüren süreçte en önemli aşama, kendisinin çağına göre modern sayılabilecek okullarda eğitim görmüş olmasıdır. Batıcıların medeniyetçi, Türkçülerin milliyetçi görüşlerinden etkilenen Atatürk, bu görüşleri bilimsel düşüncenin temeline oturtacak ve pozitivist sisteminin şekillenip ön plana çıkmasına zemin hazırlayacaktır.⁴⁵

Atatürkçü Düşünce'yi anlamak için bu düşüncenin oluşumuna yol açan olaylar dizisini gözden geçirmek ve Mustafa Kemal'in nasıl ve hangi şartlar altında yetiştiğini incelemek gerekir. Mustafa Kemal'in yetiştiği sosyal ve siyasi çevre onun fikir hayatında çok etkili olmuştur.

Mustafa Kemal'in doğduğu ve öğreniminin tüm aşamalarını tamamladığı dönem II. Abdülhamit dönemidir. Atatürk'ün düşünce yapısında bu ortamın önemli bir yeri ve etkisi vardır. Aynı şekilde, farklı insanların, dillerin, dinlerin, düşüncelerin ve akımların kaynaştığı bir şehir olan Selanik, Mustafa Kemal'in doğduğu ve askeri ortaokul öğrenimini yaptığı yerdir. Burada Türk okullarının yanında, bir çok yabancı ve azınlık okulları mevcuttur. Aynı zamanda bir kültür merkezi olan Selanik'te 1869'dan itibaren canlı bir basın hayatının varlığı da görülmekte, çeşitli gazete ve dergiler çıkarılmaktadır. Mustafa Kemal, Batı yaşantısı ile, Batı hayat tarzının ilk belirtilerinin şekillendiği merkezlerden biri olan Selanik'te buluşmuştur.⁴⁶ Mustafa Kemal'in gençlik döneminde bulunduğu Manastır da, değişik fikirlerin merkezi olduğu gibi, Fransız İhtilali'nin etkileri ile etnik grupların hareketlendiği ve çatışmaların yaşandığı Makedonya bölgesi içinde bulunuyordu. Özellikle Mustafa Kemal'de milliyetçilik ve hürriyetçilik fikirlerinin filizlenmesinde bu bölgenin de önemli bir etkisinden bahsedilebilir.⁴⁷

Bu şartlar altında, Osmanlı Devleti döneminde yapılmış olan batılılaşma hareketlerini yeterli bulmayan Mustafa Kemal'de oluşan temel fikir, çağdaş anlamda yeni ve modern bir devletin kurulması olmuştur. II Meşrutiyet'in ilânından sonra Selanik'te arkadaşları ile yaptığı bir sohbet esnasında: “*İnkılâbî ikmal etmek lazımdır*” diyen Mustafa

⁴³ Hilmi Ziya Ülken, *Türkiye'de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul, 1979², s.46-53; Mardin, “Atatürkçülüğün Kökenleri”, *CDTA*, I, s.88. Konu hakkında ayrıntılı bilgi için Bkz. Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, s.129-209.

⁴⁴ Sezer, “Atatürkçü Düşünce...”, *ATA*, s.27.

⁴⁵ Akgül, “Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde Akılcılık ve Bilim”, *ATA*, s.51.

⁴⁶ Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, Ankara, 1994, s.107.

⁴⁷ Asıl olgunluk dönemini Harp Okulu'nda ve Harp Akademisi'ndeki öğrenimi sırasında sağlayan Mustafa Kemal, Akademiden mezun olduktan sonraki görevleri dolayısıyla çok çeşitli askeri ve siyasi kişilerle olan teması Onu ve düşünce sistemini daha da olgunlaştırmıştı. (A. Afet İnan, *Mustafa Kemal Atatürk'ten Yazdıklarım*, İstanbul, 1971, s.4, 5.)

Kemal, sözlerine şöyle devam etmiştir:⁴⁸ *"Biz bunu yapabiliriz. Ben bunu yapacağım. Bugüne kadar yapılan inkılâp kâfi sayılmaz. Fazlasını yapacağız."*

Osmanlı'nın son dönemlerinde batı ülkelerinde okuyan aydınlar aracılığı ile Türkiye'ye gelen "pozitivizm"⁴⁹ sosyal ve siyasal konuları bilimsel eserlerden tenkitsel bir yöntemle araştıran M. Kemal'i de etkilemiş ve Onun düşünce sisteminin temel dayanağını oluşturmuştur.⁵⁰ İttihât ve Terakki'nin düşünce babası olan Ziya Gökalp, Batı'da etkin olan pozitif felsefenin Türkiye'deki öncülüğünü yapmış ve bir anlamda Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin oluşumuna katkıda etkide bulunmuştur.⁵¹ Mustafa Kemal'in düşünce sisteminde Jön Türk batıcılığı ve Ziya Gökalp milliyetçiliği ele alınarak geliştirilmiştir.⁵² Bu noktada, Atatürkçü Düşünce'nin en belirgin yönü; yeni bir batıcılık ve milliyetçilik anlayışı getirmesidir. Bu durum, Onu kendinden önceki düşünce akımlarından kesin olarak ayırır. Daha önceki yaklaşımlar daha çok bir ümmeti yenileştirmek çizgisinde gelişme gösterirken, Atatürkçü Düşünce'de hareket noktası ümmete millet kimliği kazandırmak ve çağdaşlaşmak şeklinde tezahür etmiştir.

I.Dünya Savaşı'ndan yenik olarak çıkan Osmanlı Devleti'nin durumu konusunda 1923 tarihli bir demecinde Mustafa Kemal:⁵³ *"Osmanlı İmparatorluğu'nun sükratu, garbu karşı elde ettiği muzaferiyetlerden çok mağrur olarak kendisini Avrupa Milletleri'ne bağlayan rabitaları kestiği gün başlamıştır. Bu bir hata idi. Bunu tekrar etmeyeceğiz."* diyerek yeni devletin tâkip edeceği politikayı açığa koymuştur.

IV-ATATÜRKÇÜ DÜŞÜNCE SİSTEMİNİ BELİRLEYEN UNSURLAR

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin nitelikleri üzerinde durulurken, sistemin dayanağı olan temel unsurların iki ayrı noktada karşımıza çıktığı görülür. Bu unsurlardan ilki Atatürk İlkeleri'dir. Diğeri ise evrensel veya bütünleyici değerlerdir.

Düşünce sisteminin tam olarak ortaya konulması için Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın bilinmesi bir zorunluluktur.⁵⁴ Atatürk'ün yaşamı sırasında ortaya çıkan demokrasi denemeleri ve bunların belirlediği gerçekler, özellikle Atatürk devrimlerine karşı olan direnmeler, Atatürk'ü, görüşlerini bir düşünce okulu biçiminde ortaya koymaya zorlamış, bu düşünce okulunun temel dinamikleri ise "Atatürk İlkeleri" ile belirlenmiştir.⁵⁵ Bilindiği üzere, ilke; uyulacak prensip, bağlanılan anlayış anlamındadır. Atatürk de, önce izlenecek ve uyulacak olan temel düşünceyi ve ana fikri ortaya koyup sonra bunun ışığı altında yoluna

⁴⁸ Hamza Eroğlu, *Türk Devrim Tarihi*, İstanbul, 1975, s.106.

⁴⁹ Pozitivizm, felsefede var olan idealizm ve materyalizm ayrımını reddederek insan toplumlarının var olduğu gibi ele alınmalarını, sosyal ilişkilerin yine sosyal bilimlerin verileriyle değerlendirilmesini, siyasal gelişmelerin ise siyaset biliminin verileri doğrultusunda ele alınmalarını gerektiren gerçekçi bir dünya görüşüdür. (Çeçen, *Kemalizm*, s.23.)

⁵⁰ Konu hakkında bkz. Taner Timur, "Atatürk ve Pozitivizm", *CDTA*, I, s.93-97.

⁵¹ Çeçen, *Kemalizm*, s.23; Şerif MARDİN, "Atatürkçülüğün Kökenleri", *CDTA*, I, s.88.

⁵² Erol Cihan, "Atatürk İnkılâbı ile Ziyâ Gökalp Arasında Ortak Olan Olmayan Noktalar" 60. *Ölüm Yıldönümünde Ziya Gökalp*, (İstanbul, 1986), s.32-36.

⁵³ Sezer, "Atatürkçü Düşünce...", *AHA*, s.27.

⁵⁴ Osman Güngör Feyzoğlu, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâbımız*, İstanbul, 1982, s.93.

⁵⁵ Kongar, 21. Yüzyılda Türkiye, s.117.

devam etmek anlayışındadır. Bu anlayış sonucudur ki; Atatürkçü Düşünce Sistemi, Atatürk ilkeleriyle örülüp şekillenmiş olarak karşımıza çıkar.⁵⁶

Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşunun ve varlığının fikir ve hareket kaynağını Atatürkçü Düşünce'nin de kaynağı olan Atatürk İlkeleri'nden almıştır. Atatürk, bu kaynağı: Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Devletçilik, Laiklik ve İnkılâpçılık başlıkları altında toplamıştır.⁵⁷ Atatürk, başlangıçta bu ilkeleri, kurduğu partinin tüzüğünde partinin genel esasları şeklinde açıklamış, 1937'de de, milli bir vasiyet gibi Anayasa'ya devletin vasıflarını belirleyen unsurlar olarak koydurmuştur. Bu suretle "Altı Temel İlke", cumhuriyetin hukuk düzenini kurucu üstün hukuk kuralları haline getirilerek 13 Şubat 1937 tarihinde yürürlüğe girmiştir.⁵⁸

Osmanlı yapısına karşı bir tepki olarak geliştirilen bu ilkeler⁵⁹ Atatürk Düşüncesi'nin temel taşları olarak belirlendiği gibi, aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin de ana niteliklerini oluşturmuştur.⁶⁰

Bununla beraber bu temel esasların da kaynağını teşkil eden bir takım prensipler ve sistemli fikirler vardır. Bu prensiplerde Atatürkçü Düşünce Sistemi'nin üzerinde kurulduğu bütüncü veya evrensel değerler olarak karşımıza çıkar.⁶¹ Atatürk'ün kendi ifadesiyle "*Muasır Medeniyet Seviyesi*" ne ulaşmada bir takım prensipler de bu düşünce sisteminin özünü oluşturur. Bu prensipler; akılcılık-bilimsellik, tam bağımsızlık-millî egemenlik ve gerçekçilik-antiemperyalizm'dir.

Atatürk'ün başarısının temelindeki güç, Onun "bilimsel düşünce" yapısına sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Kurduğu düşünce sisteminin ve devletin gücü ve niteliğinin altında bilimsel yöntemin geçerlilik ilkeleri yatar. Atatürkçü Düşünce, skolastikten ilericiliğin akseni olan akılcılığa geçişi zorunlu kılar.⁶² Her şeyden önce akla ve bilimsel gerçeklere dayanır. Gerek emperyalist devletlere karşı yürütmüş olduğu

⁵⁶ Bu ilkeleştirme anlayışı, Atatürk'te basit bir yöntemden ibaret değildir. Doğru olduğuna inanılan bir fikri ilkeleştirerek, topluma götürmek ve zamanla fikirden duygu ve inanca dönüşmek suretiyle, tamamıyla nüfete mal olmasını sağlamak gibi bir amaca yöneliktir. (Hüseyin Cevizoğlu, *Atatürkçü Düşünce ve Sonuçları*, Ankara, 1982, s.168.)

⁵⁷ Atatürk, çeşitli vesilelerle bu ilkeleri açıklamış ve tanımlamıştır. Atatürk, Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 1 Nisan 1923 tarihinde kendisini fesh ederek yeni seçim kararı alması üzerine 8 Nisan 1923 tarihinde "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında "Dokuz Umde" ismiyle tarihe geçen seçim beyannamesini yayınlamıştır. Bu "Dokuz Umde" Cumhuriyet Halk Partisi'nin prensipleri olmuştur. (Ahmet Demirel, *Birinci Meclis'te Muhalefet*, İstanbul, 1994, s.525-527; Ökte, "Atatürkçü Düşünce'de...", *BTTD*, s.19.)

⁵⁸ Ökte, "Atatürkçü Düşünce'de...", *BTTD*, s.4. Aslında, Atatürkçü Düşünce'nin ilk ilkeleri 8 Nisan 1923'te yeni dönem seçimlere hazırlanırken ortaya konmuş; millî egemenlik ve bağımsızlık, Saltanatın kaldırılması, yasaların düzeltilmesi, millî bir ekonomi yaratılması ve eğitimin birleştirilmesi ileri sürülen anahtar olmuştur. 1927'de CHP'nin yeni tüzüğündeki cumhuriyetçi, halkçı ve milliyetçi dinamiklerden sonra düşünce sisteminin biçimlenmesi, laiklik, devletçilik ve devrimcilik ilkelerinin daha önceki ilkelere eklenmesiyle partinin 1931'deki kurultayında tamamlandı. (Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, s.115,116.)

⁵⁹ Tekin Alp, *Kenalizm*, Ankara, 1998, s.281.

⁶⁰ *Atatürkçülük*, III, s.25.

⁶¹ Eroğlu, *Atatürkçülük*, s.197; Cevizoğlu, *Atatürkçü Düşünce ve Sonuçları*, s.171.

⁶² Özer Ozankaya, *Cumhuriyet Çınarı*, Ankara, 1995, s.17; Sadi İrmak, *Atatürk Devrimleri Tarihi*, İstanbul, 1973, s.254,255.

mücadelesinde, gerekse yeni Türk Devleti'nin temellerini attığı kritik dönemlerde, Atatürk, kesinlikle maceracı ve hayalperest bir tutum içerisine girmemiştir.⁶³

Teokratik, şeriat esaslarına göre idare edilen devletten çağdaş ve laik devlette geçişi gerçekleştiren Atatürk, milletini XX.yy. uygarlığına ulaştırarak yolun akıl ve bilim yolu olduğuna inanmış bir liderdir. Yalnızca Türk Milleti'nin değil, emperyalizmden kurtulma ve gelişme yolundaki başka milletlerin de sorunlarına ışık tutan düşünce adamı Atatürk: "Dünyada her şey için, medeniyet için, hayat için, muvaffakiyet için en hakiki mürrüt ilimdir, fendir" sözünü düşünce sisteminin temeline oturtmuştur.⁶⁴

Akılcılık ve bilim konusuna Atatürkçü Düşünce Sistemi açısından baktığımızda Atatürk'ün "akılcılık", "bilim", "fen" ve "teknoloji" gibi kelimelerin içinde geçtiği konuşmalarında Onun bu kelimeleri hep bir bütün olarak algıladığı dikkat çeker.⁶⁵

Atatürk, bilimi akılcı bir düşünceyle ön plana çıkarmış, ve özellikle akılcı ve bilimsel düşüncenin gerçekçilik ilkesi ile desteklenmesi kanaatine varmıştır.⁶⁶ Atatürk, hem idealist, hem pozitivist, hem de realisttir. İşte Atatürk'ün akılcılığının ve bilimsel düşüncesinin anahtarı da buradadır. Atatürkçü Düşünce, batı uygarlığını bilimsel olmak koşuluyla kabul etmektedir. Gerek yönetim, gerekse toplum sorunlarına bilim verilerine göre çözüm yolu aranmalıdır. Düşünce sisteminde, aklın ve bilimin verileri şartlara ve ihtiyaçlara göre kullanılır. Bu normlar çağa uyum ve çağın gerekleri çerçevesinde belirlenmiştir.⁶⁷

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde diğer bir değer olarak karşımıza çıkan bağımsızlık prensibi, her yönden tam bağımsız olmayı öngörmektedir. Atatürk bu konuya şöyle açıklık getirmiştir:⁶⁸ "Tam bağımsızlık bizim bugün üzerimize aldığımız vazifenin asıl rubudur...Biz yaşamak isteyen, onur ve şerefi ile yaşamak isteyen bir milletiz...Bilgin, cahil istisnasız bütün bir millet kişileri, belki içinde buldukları güçlükleri tamamen anlamaksızın bugün yalnız bir nokta etrafında toplanmış ve kanını sonuna kadar akıtmaya karar vermiştir. O nokta, tam bağımsızlığımızın sağlanması ve devam ettirilmesidir. Tam bağımsızlık denildiği zaman elbette siyasi, mâli, ekonomik, adli, askerî, kültürel vs...her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydiklarımızın herhangi birinde bağımsızlıktan yoksunluk millet ve memleketin gerçek mânâsı ile bütün bağımsızlığından yoksunluk demektir."

Atatürk'e göre tam bağımsızlık düşüncesi Türk Milleti'nin bir arzusuydu. Nereden ve nasıl gelirse gelsin her türlü baskıya, uyduculuğa, güdümcülüğe ve yayılmacılığa Atatürk karşı idi. Atatürkçü Düşünce'de, emperyalizme karşı başarı ile sonuçlandırılan Milli Mücadele'den sonra "tam bağımsızlık" Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini oturtularak dünyadaki diğer mazlum milletlere de bir örnek oluşturuldu.⁶⁹ Bağımsızlık konusundaki

⁶³ Turhan Feyzioğlu, "Atatürk Yolu: Akılcı, Bilimci, Gerçekçi Yol", *Atatürk Yolu*, (Ankara,1995), s.1; Suat Akgül, "Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde Akılcılık ve Bilim", *AHA*, (Ankara, 1995), s.54.

⁶⁴ *ASD*,II, s.202; Feyzioğlu, "Atatürk Yolu...", *Atatürk Yolu*, s.3.

⁶⁵ Akgül, "Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde Akılcılık ve Bilim", *AHA*, s.51.

⁶⁶ Ziya Bursalıoğlu, "Atatürk'ün Bilimsel Liderliği", *Atatürkçülük*, II, İstanbul, 1998, s.85.

⁶⁷ Gürbüz D. Tüfekçi, *Atatürk'ün Düşünce Yapısı*, Ankara, 1981, s.78; Feyzioğlu, "Atatürk Yolu...", *Atatürk Yolu*, s.43; Suat İlhan, "Atatürkçülüğün Evrenselliği", *AAMD*, II/4, (Kasım-1985), s.17.

⁶⁸ *Atatürkçülük*,III, s.8; Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s.27.

⁶⁹ Reşat Kaynar, "Atatürkçülük", *AAMD*, II/5, (Mart,1986), s.289.

duyarlılığını dile getiren Atatürk, tam bağımsızlığın dayanağı olan gücü ise; Milli iradeye yüklemiştir.⁷⁰

Atatürk, Milli Mücadele'nin başlangıcından itibaren "Milli Birlik" konusuna da büyük önem vermiştir. Gerek Kurtuluş Savaşı'nda gerekse yaptığı inkılâpların temelinde milletin gücünü hep ön planda tutmuştur. Milli Birlik birçok öğelere dayanır. Bunlar toplumsal, kültürel ve tarihi değerlerdir ki; belli başlıları: Milliyetçilik, milli irade, milli kültür, milli tarih, milli ahlâk, milli dil, milli bayrak, milli marş ve laik devlet yönetimidir. Düşünce sisteminde Milli egemenlik prensibi hakkında Atatürk, şu ifadelere yer vermiştir:⁷¹

"Dünyanın belli başlı milletlerini esaretten kurtarmak için egemenliklerine kavuşturan büyük fikir akımları, köhne müesseselere ümit bağlayanların, çürümüş idare usullerinde kurtuluş kuvveti arayanların amansız düşmanıdır." Yine Atatürk bir başka demecinde:⁷² *"Kurtuluş kuralımız olan Misâke-ı Milli'yi tarih sayfasına yazan milletin demir elidir. Elde edilecek neticeye de milletin kendisi gözcü olacaktır, Millet yalnızca kendi kolları ve kanyla değil aynı zamanda kendi başı ve kendi dinamiği ile kazandığı egemenlik ve bağımsızlık ceberini son felâkete kadar büyük bir dalgınlık ve saflıkla kendisine rehber tanıdığı ve derin bir teslimiyetle hayatını koruyucu saydığı şahıs ve yönetim şekillerine artık emniyet edemez. Millet bundan sonra hayatına, bağımsızlığına ve bütün varlığına bizzat kendisi gözcü olacak ve vatanın her tarafında yine yalnız kendisi ve kendi iradesi egemen olacaktır."*

Atatürkçü Düşünce Sistemi'nde yer alan fikirler ve ilkeler, hayallerce değil gerçeklere ve kesin değerlendirmelere dayanır. Atatürkçü Düşünce, ütopyaya yer vermeyen gerçekçi bir sistemdir. Dogmatik bir özelliği ve saplanması yoktur.⁷³ Atatürk İlkeleri'nin hepsi gerçekçidir. Atatürk'ün Milli Siyaseti tanımlarken söylediği *"Milli sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanıp, varlığımızı koruyarak millet ve memleketin gerçek mutluluğu ve kalkınmasına çalışmak...Rastgele bilmeyen emeller peşinde milleti uğraştırmamak, zarara uğratmamak...Medeni dünyadan medeni ve insanca muameleye, karşılıklı dostluğu beklemektir."* sözleri Onun düşünce sisteminde ve devlet hayatında gerçekçi esaslara ne kadar değer verdiğini ortaya koymaktadır.⁷⁴

Atatürkçü Düşünce, ütopyaya yer vermeyen gerçekçi bir sistemdir. Dogmatik bir özelliği ve saplantısı yoktur. Atatürk'ün şu sözleri bu yaklaşımı doğrular mahiyettedir:⁷⁵

"Biz ilhamlarımızı gökten ve güpten değil, doğrudan doğruya yaşamdan almış bulunuyoruz. Bizim yolumuzu çizen; içinde yaşadığımız yurt, bağrından çıktığımız Türk ulusu, ve bir de uluslar tarihinin bin bir acıklı facia ve ızdırap kaydeden yapraklarından çıkardığımız sonuçlardır."

Atatürkçü Düşünce'de emperyalizmin panzehiri ise; "Milli egemenlik" ve "Milli bilinç" olarak gösterilmiştir.⁷⁶ Atatürk, her türlü yayılmacılığa karşı çıkmıştır. O, herhangi bir ideolojinin güttüğü emperyalizmden yarar gelmediğini görmüş ve her defasında bu hareketleri reddetmiştir.⁷⁷

⁷⁰ *Atatürkçülük, III*, s.8.

⁷¹ Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s.32.

⁷² Kocatürk, *Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri*, s.33.

⁷³ Savaş, "Atatürkçü İdeoloji ve Çağdaş İdeolojiler", *AMM*, IV/11, s.336.

⁷⁴ *Atatürkçülük, III*, s.11.

⁷⁵ Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.36.

⁷⁶ Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.42.

⁷⁷ Özgen, *Atatürkçü Düşünce*, s.42.

Sonuç olarak; temelini “pozitivist-lâik zihniyeti” oturabileceğimiz Atatürkçü Düşünce Sistemi hakkında şu ifadelerle yer verebiliriz:

İçinde; milli birliğin, ülke bütünlüğünün, iç ve dış barışın, milli kültürün, çağdaşlaşma ve batılılaşmanın bulunduğu bu düşünce sistemi bir bütündür. Yine aynı şekilde, Atatürk İlke ve İnkılâpları'nın bu düşünce sistemi içerisinde birbirinden daha az önemli olması diye bir şey düşünülemez. Düşünce sisteminde bu niteliklerin her ilkenin ve inkılâbın bu bütünü oluşturmadaki payları aynı derecededir.

Atatürkçü Düşünce, herhangi bir ideoloji veya yabancı siyasal bir akımla da açıklanamaz. Bu düşünce sistemi, Türk Milleti'nin özünden ve zaruri ihtiyaçlarından doğmuştur. Türk Milleti'ni çağdaş uygarlık düzeyinin üzerine çıkarma anlayış ve çabalarının bir sonucudur. Bu düşünce sisteminin insani ve gerçekçi yönleri başka milletlere de bağımsızlığa giden yolda etkili bir örnek olmuştur.

Medeniyet ve insanlık anlayışına ters düşen hiçbir akım ve ideoloji ile Atatürkçü Düşünce Sistemi arasında bir bağ kurulamaz.⁷⁸ Düşünce sistemini bir yana iterek, sadece Atatürk'ün eserlerini benimseyip onlara sahip çıkmak anlamındaki bir Atatürkçülük ise, ölü bir Atatürkçülük olmaktan ileri gidemez. Çünkü, böyle bir Atatürkçülük, Atatürk'ün defalarca üzerinde durduğu yeni gelişmelerden doğacak yeni ihtiyaçlar, yeni sorunlar karşısında çaresiz ve hareketsiz kalmaktan kurtulamaz. Bu ise, Atatürkçülüğün ruhu olan dinamizmini kaybetmesi anlamına gelir. Atatürkçülüğün dinamizm kaynağı da işte bu düşünce ve yaklaşım tarzıdır.

⁷⁸ Feyzoğlu, *Atatürk İlkeleri ve İnkılâbımız*, s.94.

ABSTRACT

Ataturk is the chief constructor and architect of Turkish Revolution. Turkish Revolution rose as an ideal and idea, and showed itself as an example of National Independence Struggle with great sacrifices, and cut off from the old regime. Turkish revolution has been accelerated with the improvement of being perceived of Nation Consciousness. After westernization was nationalized, Ataturk managed politic life of new founded state by responding to the needs of public reality.

The revolutions carried out with the aim in realizing for Turkish nation to be contemporary are the products of a certain thought system. This thought system is Kemalizm. Kemalizm is realist principals and thoughts stemming from science and mind, in aiming for Turkish Nation to reach at the level of contemporary civilization. These thoughts and principals can not be explained by any foreign political ideology or current. This thought system have emerged with from basic needs of Turkish Nation. It's the result of a great deal of efforts and (understing) which will reach the Turkish Nation to the level of contemporary civilization.

However, humanist side of Kemalizm became an example for other nations in the way of indepedence.

This system is a kind of thought style and infinite source and a goal which to be reached in order for Turkish Nation to maintain and to protect it's availability. It's a thought system in which there are national unity, internal and external peace, national culture and westernization and civilization.

Keywords: Ataturk,
Thought System,
Kcmalizm,
Positivizm,
Ideology.